

İktisat ve İktisatçılar Üstüne Söyleşi

Özgeçmiş

Galatasaray Lisesi öğrencisi iken AFS bursu ile bir yıl ABD’de (California) lise okudum. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesinde öğrenci, asistan, doçent ve profesör sıfatları ile hayatımın önemli bir bölümü geçti. Öğrenciliğimde Norveç Merkez Bankasında AIESEC stajı yaptım. Asistanlığımda OECD Teknik Yardım bursu ile iki yıl İngiltere’ye gittim: East Anglia Üniversitesinde (Norwich) ve London School of Economics’te birer ders yılı eğitim gördüm.

Mesleği öğrenmeye yüksek teoriden başladım. Bir yandan marksist literatüre hakimiyetimi pekiştirmeye çalışırken aynı anda matematik ağırlıklı değer ve büyüme teorileri ile ilgilendim. Doktora ve doçentlik tezlerim birbirini tamamlar şekilde, değer, fiyat ve büyüme üstüne idi. Marksist iktisadın dönüşüm sorunu, Sraffa ve sonrası sermaye teorisi tartışmaları epey zamanımı aldı. Entellektüel duruşumda marksizmin mevcudiyeti kaçınılmaz olarak beni tarih, felsefe ve yöntem gibi teknik-iktisat dışında alanlara yakınlaştırdı. Değer ve büyüme teorisi ile uğraştığım dönem boyunca geri planda bütüncül bir tarih ve toplum teorisi arayışı yatmaktaydı. Öğrendiklerimi İktisadi Analiz kitabında bir araya topladım ve kitapla birlikte teorik konuları bıraktım.

YÖK’le üniversiteden ayrılıp iş hayatına atılınca, boş zamanlarımda makro ekonomiye ve Türkiye ekonomisinin sorunlarına yöneldim. Akademik yaşama geri dönünce Türkiye ekonomisini daha yakından izlemeye başladım. Bilgi Üniversitesinde öğretim üyeliği yeni imkanlar yarattı. Şimdi iktisat teorisinin geniş yelpazesi içinde sadece Türkiye ekonomisini daha iyi anlamaya ve öngörmeye doğrudan yada dolaylı katkı yapabileceğini düşündüğüm alanlarda çalışma lüksüm var.

Toplum ve Bilim: Siz, iktisadın genelgeçer tanımlarına bağlı kalmaksızın, bir iktisatçı olarak yaptığınız işi nasıl tanımlıyorsunuz? Bir bilme, araştırma alanı olarak iktisadın (economics) ortaklaşa bir eylem alanı olarak iktisatla (the economy) ilişkisi, diyelim, fiziğin evrenle yada bestecinin müzikle ilişkisine benzetilebilir mi? İktisat nedir? İktisatçı kime denir?

Asaf Savaş Akat: Otuzaltı yıldır yapmakta olduğum işin özellikleri müzisyen-beste ilişkisine kıyasla fizikçi-evren ilişkisine daha çok benziyor. Müzisyenin yaptığı salt bireysel yaratıcılıktır. Tüm şarkıların doğada potansiyel olarak mevcudiyeti bana totolojik geliyor. İktisatçılar daima toplumlarda fiilen varolan süreç ve olaylara anlam katmaya çalışmışlardır. Ekonomik adımı verdiğimiz insani-toplumsal faaliyetler doğanın bir yerinde gizli duran melodi ve harmonilerden epey farklıdır. Çünkü iktisatçının onlara anlam verme çabasından bağımsız olarak insanların güncel yaşamını çok ciddi şekilde etkilerler. İktisatçı daima toplumda şu yada bu şekilde varolan sorulara cevap arar. Elbette verdiği cevaplar sözkonusu ekonomik faaliyetlerin sürdürülme biçimlerini ve sonuçlarını tayin eden unsurlardan biri olacaktır. İktisatçı esas itibariyle kendisinden bağımsız olarak varlığını sürdüren bu olayların gerisinde yatan nedensellik ilişkilerine ulaşabildiği ölçüde analizlerinin bizzat o faaliyetler üstünde olumlu etki yapma ihtimali yükselir. Tersine, yakalayamadığı hatta yanlış yakaladığı ölçüde de olumsuz etki yapması ihtimali artacaktır. Fizikçinin işini iktisatçıya kıyasla kolaylaştıran iki hususu vurgulamak istiyorum. Bir: doğa varlığını fizikçinin çabalarından bağımsız sürdürür. İki: fizikçinin doğa içinde taraf tutması, doğayı oluşturan birimlerden bazılarını kendini daha yakın diğerlerine daha uzak hissetmesi söz konusu değildir. Bu özgül anlama, fizik ideolojik özgürlüğe daha çok sahiptir: iktisat ise daima ideolojiktir. Öyle kalmaya mahkumdur.

TB: İktisadi diğer bilimler arasında nereye koyuyorsunuz? Özellikle toplum bilimleri göz önüne alındığında, sizce bugün iktisat incelediği konular ve kullandığı yöntemler bakımından bu bilimlerden biri midir, bu bilimlere yakın ama bunlardan şu yada bu niteliğiyle farklı mıdır, yoksa özü, doğası gereği toplum bilimlerden temelden ayrı bir alan mıdır?

ASA: Sorunun kolay olan ilk kısmına yukarıda cevap vermiştim. İktisat doğa bilimleri içinde yer almaz, nokta. Tersi çok saçma bir öneri olurdu. Sorunun ikinci bölümü daha karmaşık bir yapıya tekabül ediyor o nedenle aynı netlikle cevap vermek mümkün durmuyor. Evet, iktisat öğretisi toplum bilimleri arasında sayılmalıdır demek ilk bakışta kolay duruyor: çünkü iktisadi faaliyetler insani-toplumsal faaliyetlerdir. Ne var ki, olayın epey karmaşık yanları da mevcut. İktisat teorisini diğer toplum bilimlerinden ayırdeden en azından iki boyuta değinme ihtiyacını hissediyorum. Birincisi bizzat iktisatçının öznesinden kaynaklanıyor: iktisadi faaliyetleri diğer insani-toplumsal faaliyetlerden ayırdeden farklar, iktisada diğer toplumla ilgilenen bilgi dallarının sahip olmadığı bazı avantajlar sağlıyor. Nedir bu farklar diye soracaksınız? İktisadi faaliyetler tanımları icabı kolay ölçülebiliyor, yani ayrıca tefsire yada keyfi kurallara gerek olmadan sonuçları üstünde aritmetik işlemler yapmak mümkün oluyor. Öznesi elle tutulamayan, en azından iktisada kıyasla daha zor elle tutulan insani-toplumsal faaliyetlerle ilgilenen diğer toplum bilimleri genelde bu olanağa sahip değiller. İkinci sorun bizzat iktisatçılardan, özellikle son yarım yüzyılda iktisatçıların iktisat teorisi pratiği olarak kendilerine seçtikleri yöntemlerden kaynaklanıyor. Bu çok önemli konuyu biraz açalım. Bilimin öznesinin bariz nicelliği, matematik araçların kullanılmasına izin veriyor. Matematik kesinkeslik demek: ancak beraberinde karmaşık gerçekliğin sadeleştirilerek matematik araçlarla uyumlu hale getirilmesi geliyor. Ortada çok net bir çatışma-açmaz vardır ve her iktisatçı bundan nasibini alır. Matematik kullandıkça analizin kesinkesliği (ingilizce “rigour”) artar ama sonuçlarının toplumsal değeri (ingilizce “relevance”) azalır. Maalesef, akademik kariyerin benim pek de hoşuma gitmeyen koşulları giderek kesinkesliğin anlamı kovmasına yol açtı. Böylece iktisat teorisi toplumsal bilimler ailesinden koparak matematiğin bir alt branşı haline dönüştü. Toplum bilimlerle uğraşanlarla iktisatçılar arasındaki diyalog kopukluğunun genelde toplumun daha iyi anlaşılmasını gereksiz yere geciktirdiğini düşünüyorum.

TB: Sizce ülkeden ülkeye değişen ‘iktisatçılıklar’ var mıdır? Uluslararasılaşmış bir iktisat evreninde az gelişmiş bir ülkenin iktisadını incelemek sizce ‘mesleğin icrasında’ kavramsal yada yöntemsel bir farklılık yaratıyor mu yada yaratmalı mı?

ASA: Gene soruya hem evet hem de hayır demek ihtiyacını hissediyorum. Son yüzyıl dünya iktisat tarihi, iktisadi faaliyetlerin ırk, din, dil, etnik köken, kültür, coğrafya, vs. farkı gözetmeden dünyanın birbirinden çok uzak ve benzemez köşelerinde aynı şekilde sürdürülebildiğini gösteriyor. O açıdan bakınca iktisat teorisinin evrenselliğini kabul etmek zorundayım. Ancak, aynı anda bir başka hususa dikkat çekmeliyim. Başta söyledim: iktisatçı toplumda birilerinin sorduğu sorulara cevap arar. Dolayısı ile teorik üretim faaliyeti öncelikle içinde geliştiği toplumun sorunlarında yoğunlaşacaktır. Bu ise o toplumla aynı özelliklere sahip olmayan toplumlarda ilginç sonuçlara yol açacaktır. Açmazı en belirgin şekilde makroiktisatta yaşarız. Tüm makroekonomik modeller İngiliz ve Amerikan ekonomilerinin 1930 sonrasında yaşadığı ekonomik konjonktür bağlamında üretilmiştir. Tartışmalar, kavgalar o ülkelerin o dönemlerdeki ekonomik olduğu kadar siyasi kutuplaşmalarını yansıtır. Türkiye gibi teorinin üretilmesine katkı yapmamış ülkeler iktisatçıları kendi ekonomileri için hiç bir anlamı olmasa bile lisans ve lisans üstü eğitimlerinde bunları ve sadece bunları öğrenirler; sonra gelip öğrencilerine öğretirler. Garip bir fasit daire oluşur ve çevre ülkesinde iktisat mesleğini icra etmek isteyenleri zor bir tercih bekler. Büyük çoğunluğu bence daha az

bireysel fedakarlık gerektiren yolu seçerek formel teoriye döner. Böylece bol matematik ve istatistik kullanan, dolayısı ile kesinkesliği yüksek ama anlamı kısıtlı bir entellektüel üretimle kendi ekonomilerinden kopma pahasına başarılı bir akademik kariyer yapmayı denerler. Kendi ekonomileri ile ilgilenmeyi seçenlerin ise, cevap aradıkları sorulara dış dünyada fazla ilgi yoktur: akademik-teorik bir kariyer özlemlerinin tatminsiz kalması neredeyse kaçınılmazdır. Bu açmaz çevre ülkeleri için diğer toplum bilimlerinde mevcuttur. Bilgi üreticisinin doğrudan öznesi olan kendi toplumu ile diyalogu arttıkça, merkez ülke akademik bilgi üretim çevresi ile bağı kopar; merkezin bilimsel-akademik dergilerinde ona verilen referanslar azalır. Dil de çok önemlidir: Türkiye ekonomisi Türkiye toplumu ile Türkçe konuşulur; halbuki uluslararası referanslar (“citation index”) İngilizce üretimle kısıtlıdır: akademik başarı iktisatçının kendi ekonomisi hakkında ürettiği bilgiden kendi toplumunun habersiz kalmasına yol açabilir. Bir başka sorun, toplumunun güncel sorunlarına yöneldikçe bilgi üreticisinin kamusal görünürlüğünün artmasıdır: eşitler arasında saygı (“peer group recognition”) ile “medyatik” konum arasında çelişki yaşanabilir: bilgi üreticileri kıskançlık, haset, vs. insani zaaflardan asla yoksun değildir. Son olarak bu zor açmaz karşısında kendi tavrımı da kısaca özetlemek istiyorum. Ben öbür uca geçtim: akademik kariyere maliyetini göğüsleyerek Türkiye ekonomisi hakkında tahmin yapmayı, yani tahminciliği (forecaster) seçtim. Bir çok nedeni var ama biri benim açımdan çok önemli: yanılıp yanılmadığımı, yani mesleğimi iyi icra edip etmediğimi görmek için uzun bir dönem, yıllar, onyıllar hatta birkaç nesil geçmesi gerekmiyor. Yıl başında büyüme, enflasyon, faiz haddi, döviz kuru, dış denge, vs. temel makro göstergelerin tahminlerimi yapıyorum; yıl sonunda ne kadar başarılı olduğum ortaya çıkıyor. Üstelik profesyonel tahmincilik beni hem Türkiye ekonomisini hem de onu etkileyen siyaset, kültür, din, hukuk, vs. diğer toplumsal süreçleri çok yakında izlemek zorunda bırakıyor. Doğrusu ya, mesleğimin öznesi ile böylesine içiçe geçmesinden mutluyum.